

Lise Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları Ve Saldırganlık Tepkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

The Analysis of the Relationship between Interpersonal Cognitive Distortions and Aggression Responses of High School Students

Erol UĞUR*
Sakarya Üniversitesi
Mehmet MURAT**
Gaziantep Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve saldırganlık tepkileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma verileri, Gaziantep'teki çeşitli ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 843 öğrenciden; Kişisel Bilgi Formu, Saldırganlık Ölçeği ve Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma (KİİBÇ) düzeyi yüksek öğrencilerin, saldırganlık alt türleri olan 'fiziksel', 'sözel', 'öfke', 'düşmanlık' ve 'dolaylı' saldırganlık düzeyleri; KİİBÇ düzeyi düşük öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Algılanan anne baba tutumu 'demokratik' olan öğrencilerin, kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma ve saldırganlık düzeylerinin; 'baskıcı otoriter', 'tutarsız', 'ilgisiz' ve 'koruyucu' anne baba tutumu algılayan öğrencilere göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Regresyon analizi sonucu; KİİBÇ'nin yakınlıktan kaçınma, zihin okuma ve gerçekçi olmayan ilişki beklentisi alt boyutlarının saldırganlık düzeyinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kişilerarası İlişkiler, Bilişsel Çarpıtmalar, Saldırganlık

Abstract

The purpose of this study is to display the relationship between interpersonal cognitive distortions and aggression responses of high school students and to determine if how interpersonal cognitive distortions predict aggression level. The subjects of this study were 843 students who have been studying in 9th, 10th, 11th and 12th grads of high schools in Gaziantep. The data were collected by using three instruments, namely, 'Demographic Data

---

¹ Bu makale yüksek lisans çalışmalarından üretilmiştir.

* Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, e-mail:

** Yrd.Doç., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, e-mail:

mmurat@gantep.edu.tr

Form", "Interpersonal Cognitive Distortions Scale" (Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003) and "Aggression Scale" (Can, 2002) in this study. According to the results of this study; significant positive correlations were found between interpersonal cognitive distortions and aggression responses. It has been found out that the students having high interpersonal cognitive distortion level has higher points of all subscales of Aggression Responses Scale than students have low interpersonal cognitive distortion level. According to the results of multiple regression analysis, it is indicated that all subscales points of interpersonal cognitive distortions were significant predictors for student's total aggression points.

Keywords: Interpersonal Relationship, Interpersonal Cognitive Distortions, Aggression

Giriş

Saldırgan davranışlar, okul ortamında eğitim öğretim etkinliklerinin işlevsel bir şekilde sürdürülmesi sürecini olumsuz etkilemektedir. Giderek artan ve yazılı-görsel medyada sık sık haber olan şiddet ve saldırganlık, okullarda da ciddi bir sorun haline gelmektedir. Ergenlik döneminin özellikleri ve bireysel farklılıklar bir arada düşünüldüğünde okul ortamında, özellikle liselerde saldırgan davranış eğiliminin artması olasıdır.

Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye'de, okullarda ve toplumun diğer kesimlerinde artmakta olduğu gözlenen şiddet içerikli olaylar önemli bir sorun olarak görülmektedir (Özmen, 2009: 3). Şiddet olaylarının ve saldırgan davranışların ortaya çıkmasında öğrencilerin kişilerarası ilişkilerine yönelik algıları da önemli bir rol oynamaktadır. Ergen bireylerin kişilerarası ilişkileri sağlıklı bir kimlik gelişimi sağlaması, yaşamsal hedeflerini gerçekleştirmesi, akademik başarısı, kişisel gelişimi ve sosyal uyumuyla yakından ilişkilidir. Kişilerarası ilişkilerin doyum sağlayıcı bir şekilde devam etmesi bireyin hem kendi duygularına, bilişsel yapılarına ilişkin farkındalığıyla hem de iletişim halinde olduğu diğer insanların kendisiyle ilgili tutum, davranış ve duygularını anlamlandırma tarzıyla ilişkilidir. Bununla birlikte, kişilerarası ilişkileri olumsuz etkileyen ve çok farklı dinamiklere sahip olan saldırganlığın, farklı şekillerde ve şiddette ortaya çıktığı söylenebilir.

Boxer ve Tisak (2005: 2), saldırganlık kavramını diğer canlı ya da cansız varlıklara yönelik zarar ve huzursuzluk verici davranışlar kümesi olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlık olarak tanımlanan pek çok davranış, günümüzde giderek çoğalmakta ve şekil değiştirmektedir. Evde ve okullarda çocuklara uygulanan şiddet, medya organlarında eğlence amaçlı yayınlanan saldırganlık içerikli sahneler vb. günümüz modern toplumlarında şiddetin ve saldırganlığın tırmanarak artmasına neden olmaktadır (Anderson ve Bushman, 2002: 28; Kula, 2008: 2).

Kuramsal olarak bakıldığında saldırganlığın temellerine ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur. İçgüdücü kuramı saldırganlığı, doğuştan gelen bir saldırganlık içgüdüğü ile açıklamakta; sosyal öğrenme yaklaşımı saldırganlığı öğrenilmiş bir davranış olarak ele almakta; bilişsel kuramcılar bireyin kendisini ve dünyayı algılama biçiminin bazı duygusal tepkiler doğuracağını vurgulamaktadır. Bazı kuramcılar ise engellenme-saldırganlık hipoteziyle, bir hedefe yönelmiş

kişinin çabaları engellendiğinde saldırganca davranma eğiliminin artacağını varsaymaktadır (Evcin, 2010: 12; Koç, 2006: 29; Ulusoy, 2008:11; Yalçın, 2004:1). Baron ve Byrne (1987: 296) de, herhangi bir davranışın saldırgan olarak kavramsallaştırılmasında toplumsal değer yargılarına dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, saldırganlık davranışının ortaya çıkışını ve yayılmasını etkileyen kaynakların geniş bir yelpazede yer aldığı söylenebilir.

Saldırganlık ve şiddet, antisosyal davranışların önemli bir kısmını içine almaktadır. Şiddet, istemli olarak birisine zarar verme ile oluşan son derece yıkıcı bir davranıştır. Saldırgan davranış ise; istemli olarak fiziksel, duygusal ve psikolojik zarar vermeyi içerir. Şiddet oluşum biçimleri ve kaynaklarına göre fiziksel şiddet, cinsel ve cinsiyet şiddeti, medyasal şiddet, kültürel ve ırksal şiddet, siyasal-ekonomik şiddet ve sessiz şiddet şeklinde ele alınabilir. (Acker, 2007: 3; D'Andrea, 2004: 3; Karataş, 2008: 12-14). Saldırganlığın şiddetle ilişkisine bakıldığında; şiddet ve saldırganlık farklı birer olgu gibi değerlendirilse de, konu ile ilgili çalışmalara bakıldığında, şiddet ve saldırganlığın birbirinden bağımsız kavramlar olmadığı görülür. Şiddet, insanda doğal olarak var olduğu kabul edilen saldırganlık eğiliminin bireysel ya da toplumsal boyutta, ancak diğerine zarar verecek biçimde dışa vurulması, yansıtılması olarak tanımlanabilir (Ayan, 2007: 2).

Sosyal ve psikolojik bir sorun olan saldırganlık, sadece başkalarını ilgilendiren bir sorun değildir (Öğülmüş, 2006: 16). Gerçekte herkesin içinde var olan saldırganlık çok farklı yollarla kendini gösterebilmektedir. Bireyler arası farklılıklarla kendini gösteren saldırganlık dürtüsünün şiddete dönüşmesi ve çatışma çözme biçimi olarak seçilmesi hepimizi etkileyen ortak bir sorundur (Güner, 2007: 18). Başka bir deyişle bireylerin saldırganlığı, kişilerarası ilişkilerinde bir problem çözme yolu olarak algılaması, saldırganlığın etki alanını kişisel boyuttan toplumsal boyuta doğru genişletmektedir.

Bireyler, olumlu ve olumsuz duygulardan meydana gelmiş bir birleşimdir. Saldırganlık, bireylerdeki öfke duygusunun etkisiz bir dışavurumudur. Günlük yaşamda görülen saldırganlıkların çoğu birikmiş öfkelerle dayanır (Tarhan, 2010: 188). Öfke ve saldırganlık terimleri birbirlerini çağırırsa da verilen tepkiler bakımından farklılık gösterebilir. Öfkenin ifade edilmiş yollarından olan saldırganlık değişik davranışlarla dışa vurulur. Öfke durumunda, kimi ergenler tepkilerini fiziksel ya da sözel yolla gösterirken kimi ergenler de, pasif davranarak dolaylı saldırganlığı tercih edebilir ya da geri çekilme, ara verme (time out) davranışını sergileyebilir, çatışma çözme stratejilerini kullanabilir. Ergenin, öfkelendiği anda nasıl hareket edeceği noktasında; o anda içinde bulunduğu sosyal konumu, kültürel yapı, bastırılmış saldırganca duyguların derecesi, geçirilen benzer deneyimler, model aldığı kişiler, öfke öncesi durum gibi pek çok değişken belirleyici rol oynar (Baldık, 2005: 360; Deffenbacher, 2011: 3; Gündoğdu, 2010: 3). Ergenliğe girişle birlikte, farklılaşan sosyal ortamlarına uyum sağlama ve kişilerarası ilişkilerinin niteliği ergenlerin sağlıklı bir kimlik gelişimi için önemli hale gelmektedir. Ergenin var olan ilişkilerinin yanı sıra yeni kişiler, durum ve olaylara ilişkin bilişsel yaşantıları, algıları ve bilişsel çarpıtmaları; karşılaştıkları problemleri yönetebilme ve yaşadıkları öfke duygusunu ifade etme şeklini etkilemektedir.

Bilişsel yaşantılar, hemen her alanda, özellikle diğer insanlarla kurulan iletişimlerde vazgeçilmez bir role sahiptir. Bir anlamda var olmak, bilişsel süreçleri kullanmak ile eş anlamlıdır. Gördüklerimiz, işittiklerimiz, bilinç düzeyinde bunlara verdiğimiz anlamlar, unuttuklarımız, hatırladıklarımız, kendimize ve çevremizdekilere ilişkin geliştirdiğimiz inançlar, şemalar kişiler arası ilişkilerimizde büyük öneme sahiptir. Diğer bir ifadeyle, bireyin sahip olduğu zihinsel model dış dünyaya uyum sağlamasını, dış dünyayı kontrol edebilmesini sağlamaktadır (Dökmen, 2011: 103). Bireyin sahip olduğu bu zihinsel model ise bilişsel davranışçı terapilerin temel konularını oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre düşüncelerimiz, duygularımızı ve davranışlarımızı etkileyebilmekte ve yönlendirebilmektedir (Ağır, 2007: 25). Bir başka ifadeyle, bireyin düşünce, tutum ve inançları içerisindeki işlevsel olmayan tutumların, kişinin yaşamını kısıtlamakta ve bireyi özellikle kişiler arası ilişkilerinde problemlere daha yatkın hale getirmektedir.

Kendall (1991), fonksiyonel olmayan düşünce süreçlerini kullanarak karşılaştıkları problemleri çözmeye çalışan ergenlerin, öfke kontrollerinin az olduğunu ve kişilerarası ilişkilerde yetersiz kaldığını belirtmektedir. Özellikle, gelen bilginin çarpıtılarak algılanması sonucunda kişilerarası problemlerde ergenlerin saldırgan davranış içerikli çözüm yollarına başvurduklarını ve buna bağlı olarak problem çözme becerilerinin yetersiz olduğunu vurgulamıştır (Akt: Ağır, 2007: 33).

Bilişsel Terapinin kurucusu Aaron T. Beck, kişilerarası ilişkilerde olaylara ilişkin yorumlar yapmamıza ve anlamlar yüklememize kaynaklık sağlayan bilişlerin önemine dikkat çekmiştir. Beck (2008a: 99)'e göre kişilerarası ilişkilerde problemler, diğer insanların davranışlarının anlaşılmasıyla kaçınılmaz olarak ortaya çıkar. Kişi önceki deneyimlerinin yetersiz olması yüzünden diğerlerinin davranışlarından yanlış anlamlar çıkarabilir. Bu süreci belirleyecek temel kural bilişsel yaşantının niteliği ve iletişim halinde olunan kişinin amacıdır. Bilişsel Terapi'yle birçok benzer yönü bulunan Akılcı Duygusal Davranışçı Terapinin (ADDT) öncüsü Albert Ellis, Beck'e paralel olarak duygulanımın en temelde inançlardan, değerlendirmelerden, yaşam durumlarına verilen tepkilerden ve yorumlardan kaynaklandığını ifade eder. ADDT'ye göre, bu yorumlama biçimleri insanların yaşadıkları psikolojik güçlükleri belirlemektedir.

Beck, bireyin çıkarımda bulunma ve gözlemlerinden sonuç çıkarma sistemindeki hataları, diğer bir ifadeyle bilgi işleme sürecindeki özgün yanlışlıkları veya eğilimleri *bilişsel çarpıtmalar* olarak kavramsallaştırmıştır. Bilişsel yapıda yer alan işlevsiz inançlar bireyin düşünme sürecini şekillendirerek bilişsel çarpıtmalara yol açar. Bilişsel çarpıtmalar, bilginin hatalı işlenmesi sonucu duygusal sıkıntıya yol açar (Türkçapar, 2012: 87). Öte yandan, sosyal ilişkilerle ilgili davranışsal esnekliği olmayan, şişirilmiş, akılcı olmayan ve mükemmeliyetçi düşünceler kişinin yakın ilişkilerindeki davranış şekillerini etkilemektedir. Bu tür düşünceler, *kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar* ya da ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar olarak tanımlanmaktadır (Di Giuseppe ve Zee, 1986: 24, Çetin vd., 2011: 6). Bir başka ifadeyle, bireyin ilişkilerine yönelik sahip olduğu çarpıtılmış bilişler, davranışlarının niteliğini etkilemektedir.

Beck (2008a: 212), bireyin çıkarımda bulunma ve gözlemlerinden sonuç çıkarma sistemindeki hataların olumsuz duygulara yol açacağını belirtmiştir. Öfke duygusunun saldırganlığa uzanmasında uç yargılarda ve yanlış yorumlamalarda bulunmanın, gerçeği tahrif etmenin etkisine dikkat çekmiştir. Bir başka ifadeyle, saldırgan davranışın nedeni aslında olayla ilgili sahip olunan düşüncedir. Beck (2008b: 89), antisosyal kişilik bozukluğu olan kişilerin saldırgan davranışlarını açıklarken, bu kişilerin çok fazla kişilerarası hatalı bilişlere sahip olduğunu ve saldırganlığı bir hak ve ihtiyaç olarak gördüklerini ifade etmiştir. Baldık (2005: 219) saldırgan ergenlerin; sosyal durumlarda karşıdaki kişiyi düşmanca algıladıklarını, saldırgan davranışlarına pozitif bir değer atfettiklerini, saldırgan davranışlarını daha kolay ifade edilebilir olarak düşündüklerini ve problem durumu karşısında çok az alternatif üretebildiklerini belirtmiştir.

Kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalara sahip bireylerin karşı tarafın söylediklerini yanlış yorumladıkları (Akin, 2010: 7) ve kişilerarası ilişkilerde çatışma yaşamaya eğilimli olduklarına (Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003: 1) dair bulgular; bu bireylerin sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirmede zorlandığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Buna ek olarak Şahin ve Sarı (2010: 9), ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalara sahip ergenlerin zorbalık eğilimine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Fives, Kong, Fuller ve DiGiuseppe, 2011: 4), ise ergenlerle yaptığı araştırmada akılcı olmayan inançlar ve saldırganlık arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki tespit etmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, liselerde öğrenim gören öğrencilerin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve saldırganlık tepkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin, saldırganlık tepkisi göstermelerinde; kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar düzeyi ve cinsiyet değişkenlerinin temel ve ortak etkileri anlamlı mıdır?
2. Öğrencilerin, saldırganlık tepkisi göstermelerinde; kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar düzeyi ve algılanan anne baba tutumu değişkenlerinin temel ve ortak etkileri anlamlı mıdır?
3. Kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar, saldırganlık düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

Yöntem

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve saldırganlık tepkileri arasındaki ilişkinin cinsiyet, sınıf düzeyi ve algılanan anne baba tutumu değişkenlerine göre incelenmesini amaçlandığından ilişki araştırma modeli kullanılmıştır. İlişkisel araştırmalar, iki ya da ikiden fazla değişken arasındaki ilişkinin, aynı değişkenleri etkilemeden, değiştirmeden araştırıldığı çalışmalardır (Büyüköztürk ve ark. 2011). Araştırmanın bağımlı değişkenlerini Saldırganlık Ölçeği'nin alt boyutlarından alınan puanlar oluşturmaktadır. Bağımsız değişkenleri ise Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel

Çarpıtmalar Ölçeğinin alt boyutlarından alınan puanlar, cinsiyet, sınıf düzeyi ve algılanan anne baba tutumu olarak sıralanmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmamanın çalışma grubunu, Gaziantep ili Şahinbey, Şehitkâmil ve Nizip ilçelerindeki Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu Lisesi, Düz Lise, Endüstri Meslek Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi gibi lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerden 425' i kız, 418' i erkek olmak üzere 843 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Öğrencilerin kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Saldırganlık Ölçeği

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Can (2002) tarafından yapılmıştır. 34 maddeden oluşan ölçeğin 'Fiziksel Saldırganlık', 'Sözel Saldırganlık', 'Öfke', 'Düşmanlık' ve 'Dolaylı Saldırganlık' olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek, beşli Likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 34; en yüksek puansa 170' tir. Ölçekten alınan puanların değerlendirilmesi faktör bazında yapılmakta olup, ölçeğin tümünden alınan puanlar kullanılmamaktadır. Ölçeğin her bir alt boyutundan alınan yüksek puan, bireyin o faktöre ilişkin saldırganlık davranışına sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Buss ve Perry tarafından yapılan test tekrar test puanları .72 ve .80 arasında değişmektedir. Ölçeğin Can (2002) tarafından yapılan iç tutarlılık çalışmasında Cronbach Alfa katsayısı toplam ölçüm için ilk testte .91, yeniden test için .91 olarak bulunmuştur.

Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği (KİİBÇÖ)

KİİBÇÖ, bireylerin kişilerarası ilişkilerde sahip oldukları bilişsel çarpıtmaları ölçmek amacıyla Hamamcı ve Büyüköztürk (2003) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 19 maddeden oluşmakta ve ölçekten alınabilecek en yüksek puan 95, en düşük puan 19' dur. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. *Yakınlıktan kaçınma boyutu*, bireylerin ilişkilerinde yakınlık kurarlarsa zarar göreceklerine dair inancı; *gerçekçi olmayan ilişki beklentisi boyutu*, bireylerin ilişkilerindeki yüksek beklenti ve standartları; *zihin okuma boyutu* ise zihin okuma hatasını temsil etmektedir (Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003: 2).

Ölçeğin güvenilirliği iç tutarlılık ve test tekrar test yöntemleri ile belirlenmiştir. Ölçeğin tümü için iç tutarlılık katsayısı. 67' dir. Her bir alt boyut için ayrı ayrı incelendiğinde; birinci alt boyut için. 73; ikinci alt boyut için. 66; üçüncü alt boyut için. 49 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin 92 öğrenciye on beş gün ara ile uygulanması ile belirlenen test tekrar test korelasyon katsayıları ölçeğin tümü için. 74; birinci alt boyut için. 70; ikinci alt boyut için. 74; üçüncü alt boyut için ise. 74 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ölçüt geçerliği için Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği, Otomatik Düşünceler Ölçeği ve Çatışma Eğilimi Ölçeği ile olan korelasyonu incelenmiştir. Korelasyon katsayısı, Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği ile. 52; Otomatik Düşünceler Ölçeği ile. 54; Çatışma Eğilimi Ölçeği ile .53 olarak bulunmuştur. KİİBÇÖ' nün geneli üzerinden değerlendirildiğinde diğer

ölçeklerle olan korelasyonu olumlu ve anlamlıdır ($p<.01$) (Hamamcı ve Büyüköztürk, 2003: 3).

Verilerin Toplanması ve Analiz Edilmesi

Veri toplama aşamasında, veri toplama araçları araştırmacı tarafından belirlenen liselerde bizzat uygulanmıştır. Girilen her sınıfta öğrenciler, ölçekler uygulanmadan önce araştırmacı tarafından ölçeklerin cevaplanması hakkında bilgilendirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçeklere verdikleri cevaplar SPSS 15.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Problemlerin incelenmesi amacıyla kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve cinsiyet, kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve algılanan anne baba tutumu değişkenlerinin saldırganlık tepkileri alt boyutları olan fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık üzerinde temel ve ortak etkilerini belirlemek amacıyla çift yönlü varyans analizi tekniği kullanılmıştır. Kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyleri belirlenirken her ölçekten alınan toplam puanlar bulunmuştur. Bulunan toplam puanlar üzerinden aritmetik ortalama (57,5753) ve standart sapma (13,14138) hesaplanmış ve ortalamanın 0.5 (6.57069) standart sapma altı (51.0046 ve altı puana sahip) olanlar düşük bilişsel çarpıtma düzeyi, ortalamanın 0.5 standart sapma üstü (64.1459 ve üstü puana sahip) olanlar ise yüksek bilişsel çarpıtma düzeyi olarak belirlenmiş. Bu kesim noktaları referans alınarak verilerin analizi 573 kişi üzerinden yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyi ve algılanan anne baba tutumu bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Sınıf düzeyi	Yüzde (%)
Frekans (f)	
215	25.5
208	24.7
211	25
209	24.8
Toplam	100
843	

Tablo 1’de, çalışma grubunun % 25.5’ inin (215) 9.sınıf, % 24.7’ sinin (208) 10.sınıf, % 25’inin 11.sınıf, %24.8’inin (209) ise 12.sınıf düzeyinden toplam 843 öğrenciden oluştuğu görülmektedir. Bu durumda, katılımın sınıf düzeyi değişkeni için orantılı olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Algılanan Anne Baba Tutumlarına Göre Dağılımları

Anne baba tutumları	Yüzde (%)	Frekans (f)
Baskıcı-Otoriter	27.6	233
Demokratik	28.4	239
Koruyucu	29.9	252
Tutarsız	8.7	73
İlgisiz	5.5	46

Tablo 2’ye bakıldığında, %29.9 ile koruyucu anne baba tutumunun en fazla işaretlendiği görülmektedir. Bu sonuç, ergenlerin gelişimsel bir geçiş dönemi yaşamaları ve yeterince deneyim sahibi olmamalarından dolayı anne babaları tarafından korunmaya ve kontrol edilmeye ihtiyaçları var olarak algılandıkları şeklinde açıklanabilir. Bu oranı, % 28.4 ile demokratik anne baba tutumu, % 27.6 ile baskıcı otoriter, % 8.7 ile tutarsız ve % 5.5 ile ilgisiz anne baba tutumu takip etmektedir. Tabloya bakıldığında, ergenlerin anne baba tutumu algılarının koruyucu, demokratik ve baskıcı otoriter anne baba tutumu etrafında yoğunlaştığı görülmektedir.

Araştırmanın ana problemine yönelik; öğrencilerin toplam saldırganlık puanları ile kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma, zihin okuma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi alt boyutları arasındaki istatistikî ilişkiye dair korelasyon analizi sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin Toplam Saldırganlık Puanı İle Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Dair Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	n	r	P
Saldırganlık Düzeyi*Yakınlıktan Kaçınma	843	.66	.000
Saldırganlık Düzeyi* Zihin okuma	843	.44	.000
Saldırganlık Düzeyi *Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	843	.49	.000

(N= 843, p<.01)

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin toplam saldırganlık puanları ile kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma ($r = .66$), zihin okuma ($r = .44$), gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ($r = .49$) boyutları arasındaki pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu veriler, kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma, zihin okuma ve gerçekçi olmayan ilişki beklentisi alt boyutlarından herhangi birinden alınan puanın artmasıyla saldırganlık ölçeğinden alınan puanın da artma eğilimi göstereceği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4. Saldırganlık Puanlarının, Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar (KİİBÇ) Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Betimsel Verileri

KİİBÇ Düzeyi	Cinsiyet	n	Saldırganlık Düzeyi	
			$\bar{X}$	Ss
Düşük	Kız	145	65.23	5.62
	Erkek	134	74.09	5.86
	Toplam	279	69.66	5.74
Yüksek	Kız	144	112.80	6.63
	Erkek	150	115.81	6.33
	Toplam	294	114.30	6.48

Tablo 4'e bakıldığında, her iki cinsiyette de benzer bir şekilde, yüksek kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrencilerin yüksek saldırganlık (114.30); düşük kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrencilerin ise düşük saldırganlık puan ortalamalarına (69.66) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Toplam Saldırganlık Puanlarının Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Çift Yönlü Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
Cinsiyet	3068,075	1	3068,075	10,169	,001
KİİBÇ Düzeyi	261075,019	61	4279,918	14,186	,000
Cinsiyet*KİİBÇ Düzeyi	17446,912	51	342,096	1,134	,247
Hata	219937,140	729	301,697		
Toplam	8268612	843			

Tablo 5'deki verilere göre, öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur

($F= 10,169$; $p<0.05$). Bu anlamlı farklılık, saldırganlık puan ortalaması yüksek olan erkek öğrenciler lehinedir. Öğrencilerin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine göre saldırganlık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F= 14,186$; $p<0.05$). Bu sonuca göre, yüksek bilişsel çarpıtma düzeyine sahip erkek öğrencilerin düşük bilişsel çarpıtma düzeyine sahip kız öğrencilere göre daha fazla saldırganlık tepkisi gösterdiği söylenebilir. Ayrıca, öğrencilerin saldırganlık göstermelerinde, cinsiyet ve kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi değişkenlerinin etkilerinin benzerlik gösterdiği ifade edilebilir ($F= 1,134$; $p>0.05$).

Tablo 6. Saldırganlık Puanlarının Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar (KİİBÇ) Düzeyi Ve Algılanan Anne Baba Tutumuna (AABT) Göre Betimsel Verileri

KİİBÇ Düzeyi	AABT	n	Saldırganlık Düzeyi	Ss
			$\bar{X}$	
Düşük	Baskıcı-Otoriter	8	90.17	8,27503
	Demokratik	189	70.77	5,07795
	Koruyucu	70	79.45	6,28983
	Tutarsız	6	86.99	8,76356
	İlgisiz	6	80.99	7,16705
Yüksek	Baskıcı-Otoriter	155	120.76	5,83023
	Demokratik	10	95.98	7,47403
	Koruyucu	63	100.75	7,05149
	Tutarsız	39	118.35	5,95915
	İlgisiz	27	115.64	6,55700

Tablo 6 incelendiğinde, baskıcı otorite aile tutumu algılayan öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarının diğerlerinden yüksek çıktığı görülmektedir. Yüksek düzeyde kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaya sahip öğrencilerden sadece 10'u anne baba tutumunu demokratik olarak işaretlerken, 155 öğrenci baskıcı otoriter olarak işaretlemiştir. Bununla birlikte, düşük düzeyde kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaya sahip öğrencilerden sadece 8'i anne baba tutumunu baskıcı-otoriter olarak işaretlerken, 189'u demokratik tutum şeklinde işaretlemiştir. Koruyucu anne baba tutumuna bakıldığında, yüksek (63 kişi) ve düşük düzeyde (70 kişi) kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalara sahip öğrencilerde orantılı bir dağılım olduğu görülmektedir. Yine, kişilerarası ilişkilerle

ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi yükseldikçe tutarsız ve ilgisiz anne baba tutumu sayısında da artış görülmektedir.

Tablo 7. Saldırganlık Puanlarının Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Düzeyi (KİİBÇ) ve Algılanan Anne Baba Tutumu (AABT) Değişkenlerine Göre Çift Yönlü Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P
AABT	31940,849	4	7985,212	33,169	,000
KİİBÇ Düzeyi	52536,970	61	861,262	3,578	,000
AABT*KİİBÇ Düzeyi	34986,307	122	286,773	1,191	,095
Hata	157684,719	655	240,740		
Toplam	8268612	843			

Tablo 7'deki veriler incelendiğinde, öğrencilerin anne baba tutumlarına göre saldırganlık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0.05$). Öğrencilerin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine göre saldırganlık puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu sonuç, Tablo 6'daki betimsel verilerle birlikte düşünüldüğünde, yüksek kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrencilerin düşük kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrencilere göre daha fazla saldırganlık tepkisi gösterdiği söylenebilir. Bunun yanı sıra, öğrencilerin saldırganlık göstermelerinde algılanan anne baba tutumu ve kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi değişkenlerinin ortak etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Buna göre, öğrencilerin saldırganlık göstermelerinde algılanan anne baba tutumu ve kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi değişkenlerinin etkilerinin benzerlik gösterdiği ifade edilebilir.

Araştırmada cevap aranan diğer bir başlık olan, kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların tüm alt boyutlarının (yakınlıktan kaçınma, zihin okuma gerçekçi olmayan ilişki beklentisi) öğrencilerin saldırganlık düzeyini yordama düzeyine ilişkin analiz sonucu Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Açıklanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	R	R²	ΔR²	F	β	T	p
Yakınlıktan Kaçınma	.666	.443	.443	669.742	.666	25.879	.000
Yakınlıktan Kaçınma					.557	20.375	
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	.702	.493	.05	408.476	.248	9.077	.000
Yakınlıktan Kaçınma					.515	18.748	
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi					.197	7.092	
Zihin Okuma	.719	.518	.025	300.093	.176	6.537	.000

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile tüm yordayıcı değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur ($p < .01$). Buna göre, modelin açıklayıcılık gücü dikkate alındığında, yakınlıktan kaçınma değişkeninin toplam varyansın % 44'ünü önemli bir biçimde açıkladığı görülmektedir. Bu toplam varyansa ise gerçekçi olmayan ilişki beklentisi boyutunun %5'lik bir artış ile katkıda bulunduğu da görülmektedir. Böylece, yakınlıktan kaçınma ve gerçekçi olmayan ilişki beklentisi boyutunun birlikte öğrencilerin saldırganlık düzeylerindeki toplam varyansın %49'unu önemli bir biçimde açıkladığı görülmektedir. Diğer taraftan yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma boyutlarının birlikte öğrencilerin saldırganlık düzeylerindeki toplam varyansın %51'ini önemli bir biçimde açıkladıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 8'deki standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre yordayıcı değişkenler incelendiğinde ise, öğrencilerin saldırganlık düzeyini en çok yordayan değişkenin kişilerarası ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma boyutu ($\beta = .66$) olduğu görülmektedir. Yordayıcılık bakımından yakınlıktan kaçınma boyutunu sırasıyla gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma boyutları takip etmektedir. Tablo 3'teki korelasyon analizi ve Tablo 8'deki bulgular dikkate alındığında, öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ve kişilerarası ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi tüm alt boyutlarının anlamlı bir biçimde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu ilişkinin yönü incelendiğinde; kişilerarası ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeyinin önemli bir biçimde arttığı görülmektedir. Tüm bu bulgulardan hareketle; kişilerarası ilişkiler

ile ilgili bilişsel çarpıtmaların tüm alt boyutlarıyla, öğrencilerin saldırganlık tepkilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak araştırmanın sonuçlarına ve bazı önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırma bulguları, yüksek kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrencilerin; düşük kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrencilere göre daha fazla saldırganlık tepkisi gösterdiğine işaret etmektedir. Algılanan anne baba tutumu bakımından baskıcı, otoriter ve tutarsız anne baba tutumu algılayan öğrenciler demokratik, koruyucu ve ilgisiz anne baba tutumu algılayan öğrencilere göre daha fazla saldırganlık tepkisi göstermektedir. Kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma boyutlarının birlikte öğrencilerin saldırganlık düzeyinin önemli bir açıklayıcısı olduğu görülmektedir.

Korelasyon analizine göre, ergenlerin toplam saldırganlık puanları ile kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma, zihin okuma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu veriler, kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma, zihin okuma ve gerçekçi olmayan ilişki beklentisi boyutlarından herhangi birinden alınan puanın artmasıyla saldırganlık ölçeğinden alınan puanın da artma eğilimi göstereceği şeklinde değerlendirilebilir. Kurtoğlu (2009) tarafından yapılan araştırmada saldırganlık davranışı ile otomatik düşünceler arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu; Kılıçarslan (2009)'ın yaptığı araştırmada, ergenlerde mantıkdışı inançlar ve saldırganlık düzeyi arasındaki pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu; Fives, J.C vd. (2011) tarafından yapılan araştırmada ergenlerde akılcı olmayan inançlar ve saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde elde edilen bulgular bu araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Beck (2008b: 89), antisosyal kişilik bozukluğu olan kişilerin antisosyal bir davranış olan saldırganlık davranışlarını açıklarken, bu kişilerin çok fazla kişilerarası hatalı bilişlere sahip olduğunu belirterek bilişsel çarpıtmalar ile antisosyal bozukluk alt boyutunda olan saldırganlık arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Liau, K.A vd. (1998) tarafından yürütülen araştırmada vurma, küfür etme gibi saldırgan davranışlar gösteren antisosyal ergenlerin yüksek düzeyde bilişsel çarpıtmalara sahip olduğu bulgusu, bu araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Çetin vd. (2011) tarafından yapılan araştırmada sonucunda; siber zorbalığın kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ölçeğinin yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma alt boyutları ile pozitif ilişkili olduğuna dair elde edilen bulgu, bu araştırmanın bulgusuna katkı yapacak niteliktedir.

Yüksek kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrenciler; düşük kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyine sahip öğrencilere göre daha fazla saldırganlık tepkisi göstermektedir. Martin ve Dahlen (2004) tarafından yapılan çalışmada akılcı olmayan inançlar ile öfke düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanı sıra, Şahin ve Sarı (2010) tarafından yapılan çalışmada, zorba davranışlar ile fonksiyonel olmayan tutumlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Tüm bu bulguların, araştırmanın bulgularıyla dolaylı olarak örtüşmekte olduğu söylenebilir. Ayrıca, öğrencilerin saldırganlık göstermeleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir. Erkek öğrencilerin daha fazla saldırganlık puanına sahip olduğu görülmüştür. Buna ek olarak saldırganlık ölçeğinin tüm alt boyutlarından (fiziksel, sözel, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık) erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek puanlar aldığı saptanmıştır. Bu bulgu, Kılıçarslan (2009), Başaran (2008), Aktaş ve Güvenç (2006) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen *saldırganlık tepkisinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde erkekler lehine farklılaştığı* şeklindeki bulgularla paralellik göstermektedir.

Saldırganlık puanları anne baba tutumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Demokratik anne baba tutumu algılayan öğrencilerin saldırganlık ortalaması en düşük, baskıcı otoriter anne baba tutumu algılayan öğrencilerin saldırganlık ortalaması en yüksek çıkmıştır. Yalçın (2004), yaptıkları tercihlere saygı duyulan, önemsenen, demokratik ve destekleyici bir anne babaya sahip ergenlerin kendilerini daha dolaysız ifade edebileceklerini ve saldırgan davranışlara daha az başvuracaklarını ifade etmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgu, Yalçın (2004) tarafından yapılan çalışmada, algılanan destek düzeyi arttıkça saldırganca davranışların azaldığı şeklinde bir bulgu elde edilmiştir.

Erden (2007), üniversite öğrencilerinin saldırganlık türlerini araştırdığı çalışmasında; anne ve babalarının otoriter olduğunu düşünen öğretmen adaylarının, anne babasının demokrat olduğunu düşünen öğretmen adaylarına göre istatistiksel olarak daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduğu bulgusu bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Bunun yanı sıra, Casas vd. (2006) tarafından yapılan diğer bir araştırmada algılanan baba tutumu ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Şahan (2007) tarafından yapılan araştırmada, anne baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyinin; anne baba tutumunu otoriter ve ilgisiz olarak algılayan öğrencilere göre daha düşük olduğu şeklinde elde edilen bulgu, bu araştırma bulgusuyla paralellik göstermektedir. Bu bulgular, otoriter anne baba tutumunun çocukların saldırgan davranışlarının gelişiminde etkili olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Öğrencilerin saldırganlık göstermelerinde; kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi ve algılanan anne baba tutumunun ortak etkisi anlamlıdır. Kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi düşük ve anne baba tutumu demokratik olan ergenlerin; kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi yüksek ve anne baba tutumu baskıcı-otoriter olan ergenlere göre daha az saldırganlık tepkisi göstermektedirler. Bunun yanı sıra, anne baba tutumu tutarsız, ilgisiz olan ergenler de kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyi yükseldikçe daha fazla saldırganlık göstermektedirler. Günaydın (2008: 49)'e

göre aile ortamında anne-baba tutumu ve davranışları otoriter ve cezalandırıcı ise birey öfkesini saldırgan davranışlarla ifade edebilmektedir. Yine Günaydın (2008) tarafından yapılan araştırmada olumlu aile ortamında bulunan öğrencilerin olumsuz aile ortamında bulunan öğrencilere göre daha az saldırganlık düzeyine sahip olduğuna dair elde edilen bulgu bu araştırma bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ile tüm yordayıcı değişkenler arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgular; yakınlıktan kaçınma, gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma boyutlarının birlikte öğrencilerin saldırganlık düzeylerindeki toplam varyansın %51'ini önemli bir biçimde açıkladığını göstermektedir. Öğrencilerin saldırganlık düzeyini en çok yordayan değişkenin kişilerarası ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma boyutu olduğu görülmektedir.

Leung ve Poon (2001), yaptıkları çalışmada, araştırmaya katılan bireylerin olumsuz bilişsel hataları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dair bir bulguya ulaşılmıştır. Kurnaz (2009), saldırganlık ve akran mağduriyetini ilişkisini incelediği araştırmada, bilişsel hatalar ile ilişkisel saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve bilişsel hataların ilişkisel saldırganlığın anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgusunu elde etmiştir. Fedewa vd. (2005), yaptıkları araştırmada mükemmeliyetçi düşüncelerin düşmanlık tepkisi ile anlamlı biçimde ilişkili olduğu bulgusunu elde etmişlerdir. Yine, Kılıçarslan (2009), yaptığı araştırmada, ergenlerde mantıkdışı inançlar ve saldırganlık düzeyi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusu bu araştırmanın bulgularını doğrudan ya da dolaylı olarak destekler niteliktedir. Tüm bu bulgular, Bilişsel Terapinin varsayımları arasında sayılabilecek olan; bireyin çıkarımda bulunma sürecindeki hataların olumsuz duygulara yol açacağı ve bu olumsuz duyguların antisosyal bir davranış olan saldırganlık şeklinde dışa vurumunun olabileceği şeklinde bir bakış ekseninde değerlendirildiğinde daha anlamlı bir boyut kazanacaktır.

Öneriler

Araştırma bulguları, öğrencilerin saldırganlık göstermelerinde kişilerarası ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaların etkili olduğunu göstermiştir. Buradan hareketle, okullarda çalışan psikolojik danışmanlar tarafından okullarda, bu iki değişkenin ilişkisine yönelik bilgilendirme ve önleme amaçlı etkinlikler yapılabilir. Ayrıca, okul psikolojik danışma servisinin desteğiyle, öğrencilerin kişilerarası ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmalarına yönelik, çeşitli kendine yardım materyalleri (broşürler, paneller, okul gazetesi, web sayfaları, radyo programları) aracılığıyla kişilerarası ilişkilere yönelik sağlıklı algı ve beklentiler oluşturmaları sağlanabilir. Saldırganlık davranışının bileşenleri göz önüne alındığında; dürtüsel davranan, davranışlarını kontrol etmede zorlanan öğrencilere okul psikolojik danışmanları tarafından duygularını uygun bir biçimde ifade etme becerilerini geliştirmek amacıyla psikoeğitim grupları kurulabilir. Öte yandan elde edilen bulgular, öğrencilerin saldırganlık göstermelerinde algılanan anne baba tutumlarının etkileri olduğuna işaret etmektedir. Okul psikolojik danışmanları bu ilişkiyi de göz

önüne alarak psikoeğitim gruplarını öğrencilerin ailelerine yönelik olarak da düzenleyebilir.

Kaynakça

- Acker, R.V. (2007). Antisocial, Aggressive and Violent Behavior In Children and Adolescents Within Alternative Education Settings: Prevention And Intervention. *Preventing School Failure*, 51(2):5-10.
- Ağır, M. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtma Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akın, A. (2010). *Öz Duyarlık ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39, 01-09.
- Aktaş, V. ve Güvenç, G.B. (2006). Kız ve Erkek Ergenlerde Saldırgan ve Olumlu Sosyal Davranışlar İle Yaş, İlişkisel Bağlam Ve Kişilerarası Duyarlılık Arasındaki İlişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 233-264.
- Anderson, C.A. ve Bushman, B.J. (2002). Human Aggression *Annual Reviews of Psychology*, 53, 27-51.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8:206-214.
- Baldık, Ö. (2005). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Rehberi*. 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, ss. 51-360.
- Baron, A. R. ve Byrne D. (1987). *Social Psychology Understanding Human Interaction*. 5th ed. Allyn and Bacon, Inc, pp. 296-301.
- Başaran, C. (2008). *Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Beck, T. A. (2008a). *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*. 2. Baskı, Öztürk, V. ve Türkcan, A. (Çev.), Litera Yayıncılık, İstanbul, ss. 99-212.
- Beck, T.A. (2008b). *Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Terapisi*. 2. Baskı, Yalçın, Ö. ve Akçay, N.E. (Çev.), Litera Yayıncılık, İstanbul, ss. 6s4-98.
- Boxer, P. ve Tisak, S.M. (2005). Children's Beliefs About the Continuity of Aggression *Aggressive Behavior*, 31:172-188.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 9. Baskı, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara, s.226.

- Can, S. (2002). *Aggression Questionnaire Adlı Ölçeğin Türk Popülasyonunda Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Servisi, İstanbul.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Jansen Yeh, E. A., ve Casas, C. A. (2006). Early Parenting and Children's Relational and Physical Aggression in the Preschool and Home Contexts. *Applied Developmental Psychology, 27*, 209–227.
- Çetin, B., Peker, A., Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. (2011). Interpersonal Cognitive Distortions as a Predictor of Cyber Victimization and Bullying: A Preliminary Report in Adolescents. *International Online Journal of Educational Sciences, 3(3)*, 1064-1080.
- D'Andrea, M. (2004). Comprehensive School Based Violence Prevention Training: A Developmental-Ecological Training Model. *Journal of Counseling Development, 82*:277-285.
- Deffenbacher, J. L. (2011). Cognitive Behavioral Conceptualization And Treatment Of Anger. *Cognitive and Behavioral Practice, 18*: 212-221.
- Di Giuseppe, R. ve Zee, C. (1986). A Rational Emotive Theory Of Marital Dysfunctional Marital Therapy. *Journal of Rational Emotive Therapy, 4*, 22-37.
- Dökmen, Ü. (2011). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. 39. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, ss. 103-110.
- Erden, N.K. (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretmenlik Bölümleri Birinci Öğretim Son Sınıf Örgencilerinin Saldırganlık Türleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Evcin, S. (2010). *Bilgisayar Oyunlarının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimine Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Fedewa, A.B., Burns, R.L. ve Gomez, A.A. (2005). Positive And Negative Perfectionism And The Shame/Guilt Distinction: Adaptive And Maladaptive Characteristics. *Personality and Individual Differences, 38*, 1609-1619.
- Fives, J. C., Kong, G., Fuller, J. R. ve Digiuseppe, R. (2011). Anger, Aggression and Irrational Beliefs in Adolescents. *Cogn Ther Res, 35*, 199-208.
- Günaydın, S. (2008). *Orta Öğretim Kurumları Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Aile Ortamı ve Benlik İmgesi İle İlişkisi (Trabzon İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Gündoğdu, R. (2010). 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme, Öfke Ve Saldırganlık Düzeylerinin

- Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3):257-276.
- Güner, İ. (2007). *Çatışma Çözme Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Saldırganlık ve Problem Çözme Becerileri Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Hamamcı, Z. ve Büyüköztürk, Ş. (2003). İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği: Ölçeğin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(25), 107-111.
- Karataş, Z. (2008). *Bilişsel Davranışsal Teknikler İle Psikodrama Teknikleri Kullanılarak Yapılan Grupla Psikolojik Danışma Uygulamalarının Ergenlerde Saldırganlığı Azaltmadaki Etkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
- Kılıçarslan, S. (2009). *İlköğretim 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Koç, Z. (2006). *Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kula, E. (2008). *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri ve Saldırganlık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kurnaz, A. (2009). *Saldırganlık ve Akran Mağduriyetinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurtoğlu, E. (2009). *Lise Öğrencilerinde Gözlenen Saldırganlık Düzeylerinin Otomatik Düşünceler, Cinsiyet Ve Sınıf Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Leung, W. L. P. ve Poon, W. L. M. (2001). Dysfunctional Schemas and Cognitive Distortions in Psychopathology: A Test of the Specificity Hypothesis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(6), 755-765.
- Liau, A.K., Barriga, A.Q. ve Gibbs, J.C. (1998). Relations between self-serving cognitive distortions and overt vs. covert antisocial behavior in adolescents. *Aggressive Behavior*, 24, 335-346.
- Martin, C.R ve Dahlen, R.E. (2004). Irrational Beliefs and The Experience and Expression of Anger. *Journal of Rational-Emotive Cognitive and Behavior Therapy*, 22,1.

- Öğülmüş, S. (2006). Okullarda Şiddet ve Alınabilecek Önlemler. *Eğitime Bakış Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 2(7),16-24.
- Özmen, A. (2009). *Uygulamalı Grup Rehberliği Programları Dizisi-Öfke İle Başa Çıkma*. 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s. 3.
- Şahan, M. (2007). *Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, M. ve Sarı, V.S. (2010). Ergenlerde Görülen Zorbalık Eğiliminin Bilişsel Çarpıtmalar ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlarla İlişkisi. *Akademik Bakış Dergisi*. 20,9.
- Tarhan, N. (2010). *Duyguların Dili*. 7.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, s. 188.
- Türkçapar, M.H. (2012). *Bilişsel Terapi*. 6. Baskı, Hyb Yayınları, Ankara ss. 39-93.
- Ulusoy, O. (2008). *Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Saldırganlık İlişkisi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yalçın, İ. (2004). *Ailelerinden Algıladıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.